

7. Semenova, A. V., Hurin, R. S., Osypova, T. Yu., Vashchenko, A. M. (2007). *Osnovy psykholohiyi i pedahohiky* [Osnovy psykholohiyi i pedahohiky]. K: Znannya [in Ukraine].
8. Stepanov, O. M. (2006). *Psykhologichna entsyklopediya* / [Psykhologichna entsyklopediya]. K: «Akadevydav» [in Ukraine].
9. Rizun, V. V. (2011). *Nacherky do metodolohiyi doslidzhen' sotsial'nykh komunikatsiy* [Nacherky do metodolohiyi doslidzhen' sotsial'nykh komunikatsiy]. Svit sotsial'nykh komunikatsiy [in Ukraine].
10. Rohal's'ka, I. P. (2008). *Sotsializatsiya osobystosti u doshkil'nomu dytynstvi: sutnist', spetsyfika, suprovid: monohrafiya* [Sotsializatsiya osobystosti u doshkil'nomu dytynstvi: sutnist', spetsyfika, suprovid: monohrafiya]. K: Milenium [in Ukraine].
11. Smyrnova, Ye. O. (2008). *Dytyacha psykholohiya: pidruchnyk dlya studentiv vuziv* [Dytyacha psykholohiya: pidruchnyk dlya studentiv vuziv]. Moskva: VLADOS [in Russian].
12. Orban-Lembryk, L. E. (2004). *Sotsial'na psykholohiya: pidruchnyk: u 2 kn.* [Sotsial'na psykholohiya: pidruchnyk: u 2 kn.]. Kyiv: Lybid' [in Ukraine].
13. Kheyzinha, Y. (1992). *Homo Ludens. U tini zavtrashn'oho dnya* [Homo Ludens. U tini zavtrashn'oho dnya]. M: Vydavnycha hrupa V«ProhresV» [in Russian].
14. Shmakov, S. A. (1971.) *Ot yhri k samovospytanyyu* [Ot yhri k samovospytanyyu]. M: Pedahohyka [in Russian].

УДК 159.922.7

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ЕТИЧНИХ ІНСТАНЦІЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

І. І. Карабаєва,

кандидат психологічних наук,

старший науковий співробітник лабораторії психології дошкільника

Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

У статті на основі аналізу наукової літератури представлена характеристика сучасних підходів до визначення понять: кваліметричний підхід, моніторинг якості освіти, компетенція, компетентність. Розкривається сутність соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників. Виділяються основні критерії і показники визначення рівня сформованості етичних інстанцій дітей шостого року життя.

Ключові слова: кваліметрія, кваліметричний підхід, моніторинг, якість, компетенція, компетентність.

И. И. КАРАБАЄВА. ОСОБЕННОСТИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ ЭТИЧЕСКИХ ИНСТАНЦИЙ У СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ.

В статье на основе анализа научной литературы представлена характеристика современных подходов к определению понятий: квалиметрический подход, мониторинг качества образования, компетенция, компетентность. Раскрывается содержание социально-коммуникативной компетенции старших дошкольников. Выделяются основные критерии и показатели определения уровня развития этических инстанций у детей шестого года жизни.

Ключевые слова: *квалиметрия, квалиметрический подход, мониторинг, качество, компетенция, компетентность.*

IRINA KARABAEVA. SPECIFICS OF DETERMINING THE LEVEL OF FORMATION ETHICAL INSTANCES OF THE OLDER PRESCHOOLERS.

The characteristics of the modern approaches to the definition of concepts on the basis of the analysis of the scientific literature are presented by qualimetric approach, the monitoring of the quality of education, competence. The content of social and communicative competence of preschool children is described in the article. The key criteria and indicators for determining the level of ethical instances of the sixth year children are outlined in this article.

Keywords: *qualimetry, qualimetric approach, monitoring, quality, competence.*

Постановка проблеми. Питання визначення особливостей індивідуального розвитку старших дошкільників на період сьогодення є одним з найактуальніших. Обов'язковим є виконання дошкільними навчальними закладами незалежно від підпорядкування, типів і форми власності державних вимог до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти України. Дошкільним навчальним закладам МОН України рекомендовано проведення моніторингу якості освітнього процесу з використанням кваліметричного підходу [3]. Розробка та впровадження кваліметричної моделі оцінювання рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку є надзвичайно актуальним у проведенні моніторингових досліджень в ДНЗ. Потреба в конкретизації теоретичних уявлень про проведення моніторингових досліджень та необхідності сучасних розробок кваліметричного підходу до оцінювання компетенції старших дошкільників і зумовило актуальність висвітлення проблеми.

Мета та завдання статті полягають у висвітленні сучасних підходів до визначення ключових понять моніторингового дослідження в умовах ДНЗ,

виділенні критеріїв і показників визначення рівня сформованості етичних уявлень старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу статті. Аналіз основних концептуальних підходів до постановки та розв'язання проблеми проведення моніторингових досліджень в ДНЗ перш за все дозволив визначитися з понятійно-термінологічним забезпеченням [1].

На основі аналізу наукових досліджень доведено, що використання кваліметрії в освіті є прогресивним кроком, що сприяє кращому розв'язанню низки проблем і, насамперед, підвищенню її якості. Починаючи з 1995 року розпочато процес по створенню кваліметричного моніторингу якості освіти.

Ряд вчених відзначають, що кваліметрія – наукова галузь, що вивчає методологію й проблематику комплексних кількісних оцінок якостей будь-яких об'єктів, предметів чи процесів [1].

Узагальнюючи різні підходи до визначення поняття відзначається, що кваліметричний підхід (з латин. «квалі» – якість та древньогрецьк. «метрію» – вимірювати) передбачає кількісний підхід до опису якостей предметів чи процесів.

Особливу роль у цьому контексті має розробка уявлення про те, що педагогічна кваліметрія в ДНЗ стосується діяльності основних учасників навчально-виховного процесу: дітей, батьків дошкільників, педагогів, керівників закладу й закладу як єдиної цілісної системи. Таким чином і оцінка якості в педагогічній кваліметрії стосується діяльності окремо кожного учасника, адже поняття якості для кожного з них буде відрізнитися [1, 2].

Поняття «моніторинг» представляє інтерес з точки зору його теоретичного аналізу, оскільки не має однозначного тлумачення, тому що вивчається і використовується в різних сферах науково-практичної діяльності. Складність формулювання визначення означеного поняття пов'язана також з його належністю як до науки, так і до практики.

У сфері дослідження педагогами та психологами складаються підстави для розуміння моніторингу як постійного спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або вихідним пропозиціям – спостереження, оцінка й прогноз стану процесу у зв'язку з діяльністю людини [3].

Перспективною в плані переносу теоретичних досліджень у площину практичних питань розбудови моделі дошкільної освіти постає визначення про те, що освітній моніторинг — це система організації збору, збереження, обробки й розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження за її станом і прогнозом її розвитку [4].

Категорія якість відноситься до самих розповсюджених. Про якість життя, здоров'я, якості послуг чи товарів, про особистісні якості людини багато говорять і пишуть як в науковій літературі, так і в популярних виданнях.

У міжнародному стандарті ISO 9000-2000 якість розглядається як ступінь відповідності сукупності власних характеристик продукції, процесу або системи сформованим потребам та очікуванням, загальноприйнятим або обов'язковим. Це визначення дозволяє зробити важливий висновок про зв'язок якості та, відповідно, моніторингу зі стандартами, еталонами, нормами.

Одним із завдань модернізації української освіти постає досягнення нової, сучасної якісної дошкільної освіти. Тому якість освіти вченими розглядається як багатовимірне поняття. Дослідники констатували, що якість освіти – інтегральна характеристика системи освіти, яка відображає ступінь співвідношення освітніх результатів нормативним вимогам, відповідності стандарту якості, соціальним і особистісним очікуванням [5].

Державними документами (зокрема МОН України) визначено, що Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) – державний стандарт, що містить норми й положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті. В основу створення БКДО покладений компетентнісний підхід, який на сьогодні домінує в світовій педагогічній практиці. Компетентність розглядається як сукупність індивідуальних навичок в певній сфері, отриманих в результаті освіти, в єдності з ініціативністю, адекватною соціальною поведінкою, ефективною комунікацією, здатністю до співпраці, подоланню конфліктів в груповій діяльності [6, 8, 9]. Під компетенцією розуміють якості, які впливають на успішність діяльності. Компетенція – загальна здатність, яка базується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які виробляються завдяки навчанню. Компетенція це те, що породжує уміння, дії. Компетенцію розглядають як можливість встановлення зв'язку між знаннями та ситуацією. Основним в компетентнісному підході є поняття ключових компетенцій, під якими розуміють уміння, які необхідні в тих ситуаціях, які не заплановані, не спрогнозовані заздалегідь [7, 8, 9]. Компетентність включає когнітивний, емоційно-вольовий, комунікативний компоненти. Тому, розглядаючи компетентність дошкільника, важливо враховувати не лише те, що знає дитина та якими методами вона користується, але й те, що рухає її діями, які погляди вона поділяє, як вона реагує на різні ситуації, причому все це розглядається не окремо, а в цілому. Крім цього компетентність – це ситуативна категорія, тому що виражається в готовності до здійснення будь-якої діяльності в конкретних життєвих ситуаціях. Прояв компетентності дошкільника можна оцінити лише на

основі гармонійно сформованої у дитини сукупності умінь, емоційного ставлення та її поведінкових реакцій.

На формування компетентності старшого дошкільника впливають взаємини дитини з дорослим, як чинника прийняття дитиною соціально значущих моральних цінностей. Соціально значущі моральні цінності, або цінності моральної свідомості – це моральні норма, принцип, оцінка, ідеал, ціннісна орієнтація, моральні якості особистості. Виконання норм і принципів, які регулюють взаємовідношення людей та їх соціальна поведінка, є умовою життя в людському середовищі. Процес становлення особистості та її моральної сфери закладається в дошкільному віці – періоді зародження та становлення етичних інстанцій. В БҚДО України чітко прописаний зміст соціально-комунікативної компетенції старшого дошкільника, тих соціально значимих цінностей, які повинні бути сформовані в дитини на кінець перебування в ДНЗ. Отже, він включає в себе обізнаність дитини з різними соціальними ролями людей; з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних відносин; здатність дотримуватись їх у процесі спілкування, взаємодіяти з людьми, які її оточують; узгоджувати свої дії, поведінку з іншими; усвідомленість місця дошкільника в соціальному середовищі, позитивне сприйняття себе; вміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим, обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях [6, 8]. Отже, дитину можна вважати соціально компетентною, якщо вона засвоїла етичні норми соціальних стосунків, має уявлення про себе як об'єкта та суб'єкта соціальних стосунків, надає адекватну оцінку поведінці при вирішенні соціальних завдань.

Перший етап моніторингового дослідження є підготовчо-організаційним і включає згідно завдань визначення у вихідних положеннях дослідження, добирання, розроблення інструментарію до його проведення, підготовки бланків реєстрації результатів дослідження.

Отже, вихідними положеннями нашого дослідження є наступні.

1. Кваліметричний підхід до моніторингового визначення рівня сформованості етичних інстанцій у старших дошкільників – це неперервне, пролонговане у часі виявлення ступеня співвідношення результатів діяльності дитини зі стандартами й вимогами дошкільної освіти, багаторівневе кількісне оцінювання якісних характеристик і ознак.

2. Соціально-комунікативна компетенція дошкільників у сфері стосунків з дорослими як інтегративне особистісне утворення, яке являє собою наявність уявлень про етику поведінки, елементарних умінь і навичок культури поведінки, систему ставлень до дорослого, які мають прояв через особистісні якості, мотивації,

ціннісні орієнтації, які дозволяють здійснювати спілкування, що забезпечує індивідуальний стиль етичної поведінки.

3. Соціально-комунікативна компетентність у спілкуванні дитина – дорослий характеризується п'ятьма компонентами:

1) готовність до соціальних стосунків з дорослими (мотиваційний компонент);

2) володіння знаннями про добро – зло, добре – погано у стосунках з дорослими (когнітивний компонент);

3) дотримання етичних норм (використання досвіду) в різних стандартних та нестандартних ситуаціях соціальних стосунків з дорослими (поведінковий компонент);

4) ставлення до змісту компетентності й об'єкту її застосування (ціннісно-смысловий компонент);

5) здатність регулювати процес і результат прояву компетентності (емоційно-вольовий компонент).

Представимо розроблену методику для визначення особливостей сформованості етичних інстанцій у старших дошкільників порівняно з прийнятим стандартом БҚДО України. Як діагностичний матеріал ми обрали сюжетну картинку для створення умов опосередкованого програвання в уяві комунікативної ситуації і надання дитині можливості її аналізу у вигляді словесних і візуальних форм через бесіду за змістом малюнку.

Методика визначення особливостей засвоєння етичних норм соціальних стосунків дитини старшого дошкільного віку з дорослим.

Метод: ігрове діагностичне завдання.

Мета: встановити рівень сформованості етичних інстанцій у взаємодії дитини з дорослим, ступінь гармонійності сформованої у дитини сукупності умінь, емоційного ставлення та поведінкових реакцій, визначити відповідність розвитку стандарту якості освіти.

Матеріал: картка з зображенням засмученого педагога, який проводить заняття, двох дітей – хлопчика та дівчинки. Хлопчик відволікає дівчинку від роботи – смикає за косу, кривляється.

Інструкція: Подивися на цю картинку. На ній зображена ситуація, яка відбулася в одному з дитячих садочків. Уявімо, що ми з тобою в цьому садку. Давай поговоримо про те, що бачиш й розкажи як ти до цього ставишся.

Протокол ресстрації результатів дослідження.

Рівень сформованості етичних інстанцій у взаємодії дитини з дорослим.

Прізвище та ім'я дитини _____ Група _____ Повних років _____ Дата проведення бесіди _____

	Запитання до дитини	Текст відповіді дитини	Бали
1	Розглянь малюнок. Що тут відбулося?		0,2;0,5;1
2	Як ти вважаєш, чи гарно вчиняє хлопчик по відношенню до дорослого. Поясни свою думку.		0,2;0,5;1 0,2;0,5;1
3	Як ти вважаєш, що буде далі, як вчинить вихователь?		0,2;0,5;1
4	Чи справедливо оцінює вихователь дії дитини?		0,2;0,5;1
5	Якби ти зустрів (ла) цього хлопчика, як би ти порекомендував себе поводити з дорослими.		0,2;0,5;1
6	Ти поводиш себе чемно з дорослими:		
	завжди		1
	іноді		0,5
	Коли про це просять дорослі		0,2
7	Ти допомагаєш дорослим:		
	завжди		1
	іноді		0,5
	Коли про це просять дорослі		0,2
8	Тобі подобається, коли тобі розповідають про правила поведінки з дорослими. Чому?		1 0,2;0,5;1
9	Хто розповідає тобі про правила поведінки з дорослими.		1
	Показники	Результати спостереження	
1 0	Чи дотримується дитина морально-етичних норм спілкування з дорослим:		
	завжди самостійно		1
	самостійно, а іноді при нагадуванні дорослого		0,5
	лише при нагадуванні дорослого.		0,2
1 1	Чи поважає дитина працю дорослих в ДНЗ: прояви спостерігаються:		
	завжди без нагадувань дорослого		1
	прояви бувають самостійними і з нагадуванням дорослого		0,5
	тільки при нагадуванні дорослого		0,2
1 2	Як сприймає дитина рекомендації з питань поведінки з дорослим:		
	як справедливі, виконує їх		1
	іноді ображається на зауваження		0,5
	не адекватно		0,2
1 3	Як дитина сприймає інформацію про правила поведінки з дорослими:		
	зацікавлено слухає		1
	іноді проявляє незацікавленість інформацією		0,5
	не сприймає інформацію		0,2
1 4	Контролює свої емоції, розуміє необхідність спілкування з дорослим		1
1 5	Не стримує емоцій, керується лише своїми бажаннями ("не хочу відповідати" "мені не цікаво", тощо)		0
1 6	Проявляє готовність вислухати дорослого, відповідати на запитання		1
1 7	Не готовий спілкуватись з дорослим в ситуації діалогу, необхідності відповідати на запитання		0
1 8	Розмовляє з дорослим спокійно, дивлячись в обличчя, слухає дорослого не перебуваючи		1
1 9	Спостерігаються у розмові з дорослим прояви нестриманості, негативізму		0
	Загальна кількість балів		

В таблиці отримані дитиною бали обводяться й підраховуються. Кожна правильна, розширена відповідь дитини оцінюється в один бал. Якщо дитина дає правильну відповідь одним словом (так, ні), не повну і не пояснює її, оцінюємо її в 0,2 бали, неповну, але близьку до норми відповідь оцінюємо в 0,5 балів. Також в оцінці в балах орієнтуємося на подані в таблиці. Кожна відповідь оцінюється один раз.

Таблиця для розрахунку кількісних оцінок якісних показників сформованості етичних інстанцій у дошкільника.

	Кількісна характеристика	Якісна характеристика сформованості соціально-комунікативної компетенції	Відповідність стандарту	Ступінь гармонійності розвитку	Рівень розвитку
1	16 – 18 балів	Сформована в повній мірі	100 %	Гармонія розвитку	Високий
2	12 – 15 балів	Сформована в достатній мірі	75 %	Гармонія розвитку	Вище середнього
3	8 – 11 балів	Сформована посередньо	50 %	Відносна гармонія розвитку	Середній
4	4 – 7 балів	Сформована мінімально	25 %	Дисгармонія розвитку	Нижче середнього
5	1 – 3 бали	Не сформована	10 %	Дисгармонія розвитку	Низький

Результати кваліметричного підходу до моніторингового визначення рівня сформованості етичних інстанцій у старших дошкільників у взаємодії з дорослим.

Прізвище та ім'я дитини _____

Вид обстеження	Дата	Кількісна характеристика	Якісна характеристика	Відповідність стандарту	Ступінь гармонійності	Рівень розвитку
1 поточне						
2 поточне						
3 заключне						

Показники для якісного аналізу результатів дослідження.

Високий рівень сформованості етичних інстанцій.

У дошкільника високий рівень сформованості етичних інстанцій. На достатньому рівні розвинені соціально-значимі цінності – розуміння добра та зла, справедливості. Дорослого дитина сприймає як носія соціально-значимих моральних цінностей. Соціально-комунікативна компетенція сформована в повній мірі й відповідає стандарту якості освіти на 100 %. У старшого дошкільника гармонійно сформована сукупність умінь, емоційного ставлення та його поведінкових реакцій.

Дитина обізнана з елементарними соціальними та морально етичними нормами міжособистісних взаємин, самостійно дотримується їх під час спілкування. Здатна взаємодіяти з дорослими, які її оточують: без нагадувань дорослих використовує ввічливі слова в спілкуванні узгоджує свої дії, поведінку з дорослими, усвідомлює своє місце в соціальному середовищі. Вміє співпереживати, співчувати,

допомагати дорослим, самостійно обирає відповідні способи спілкування з дорослими в різних життєвих ситуаціях. Поважає працю дорослих, вміє адекватно оцінити дії дорослого вразі проявів неповаги. Позитивно сприймає інформацію про правила поведінки у спілкуванні з дорослими. Правильно оцінює дії інших дітей у спілкуванні з дорослими.

Рівень сформованості етичних інстанцій вище середнього.

У дошкільника рівень сформованості етичних інстанцій вище середнього. На достатньому рівні розвинені соціально-значимі цінності – розуміння добра та зла, справедливості. Дорослого дитина сприймає як носія соціально-значимих моральних цінностей. Соціально-комунікативна компетенція сформована в достатній мірі й відповідає стандарту якості освіти на 75 %. У старшого дошкільника гармонійно сформована сукупність умінь, емоційного ставлення та її поведінкових реакцій

Дитина обізнана з елементарними соціальними та морально етичними нормами міжособистісних взаємин, найчастіше самостійно, але іноді і при нагадуванні дорослого вміє дотримуватися їх під час спілкування. Здатна взаємодіяти з дорослими, які її оточують: без нагадувань дорослих, а іноді і з їх допомогою використовує ввічливі слова при спілкуванні, узгоджує свої дії, поведінку з дорослими, усвідомлює своє місце в соціальному середовищі. Вміє співпереживати, співчувати, допомагати дорослим, у більшості випадків самостійно, а іноді, керуючись вказівками дорослих, обирає відповідні способи спілкування з дорослими в різних життєвих ситуаціях. Поважає працю дорослих, вміє адекватно оцінити дії дорослого вразі проявів неповаги. Позитивно сприймає інформацію про правила поведінки у спілкуванні з дорослими. Правильно оцінює дії інших дітей у спілкуванні з дорослими.

Середній рівень сформованості етичних інстанцій.

У дошкільника середній рівень сформованості етичних інстанцій. На посередньому рівні розвинені соціально-значимі цінності – розуміння добра та зла, справедливості. Дорослого дитина сприймає як носія соціально-значимих моральних цінностей. Соціально-комунікативна компетенція сформована посередньо й відповідає стандарту якості освіти на 50 %. У старшого дошкільника не гармонійно сформована сукупність умінь, емоційного ставлення та її поведінкових реакцій. Сформованість когнітивного компоненту переважає, потребує формування емоційно-вольова і поведінкова складова.

Дитина обізнана з елементарними соціальними та морально етичними нормами міжособистісних взаємин, лише при нагадуванні дорослого вміє дотримуватися їх під час спілкування. Без нагадувань дорослих не використовує

ввічливі слова, у спілкуванні дитині важко узгоджувати свої дії, поведінку з дорослими, не завжди усвідомлює своє місце в соціальному середовищі. Вміє співпереживати, співчувати, допомагати дорослим, обирає відповідні способи спілкування з дорослими в різних життєвих ситуаціях лише завдяки нагадуванням дорослих. Поважає працю дорослих, але не виконує правил ввічливості, потребує нагадувань з боку дорослих. Може позитивно сприймати інформацію про правила поведінки у спілкуванні з дорослими, а може виявляти негативізм при проведенні бесід повчального характеру. Правильно оцінює дії інших дітей у спілкуванні з дорослими, але іноді потребує допомоги дорослих.

Рівень сформованості етичних інстанцій нижче середнього.

У дошкільника рівень сформованості етичних інстанцій нижче середнього. Фіксується недостатній рівень розвиненості соціально-значимих цінностей – розуміння добра та зла, справедливості. Дорослого дитина сприймає як носія соціально-значимих моральних цінностей, але недооцінює його роль. Соціально-комунікативна компетенція сформована мінімально й відповідає стандарту якості освіти на 25 %. У старшого дошкільника спостерігається суттєва дисгармонія у сформованій сукупності умінь, емоційного ставлення та його поведінкових реакціях. Сформованість когнітивного компоненту переважає, потребує формування емоційно-вольова і поведінкова складова.

Дитина обізнана з елементарними соціальними та морально етичними нормами міжособистісних взаємин, лише при нагадуванні дорослого вміє дотримуватися їх під час спілкування. Без нагадувань дорослих не використовує ввічливі слова, у спілкуванні дитині важко узгоджувати свої дії, поведінку з дорослими, не завжди усвідомлює своє місце в соціальному середовищі, мають місце прояви вередування, впертості. Вміє співпереживати, співчувати, допомагати дорослим, обирає відповідні способи спілкування з дорослими в різних життєвих ситуаціях лише завдяки нагадуванням дорослих. Не завжди адекватно сприймає зауваження дорослих, сприймає зауваження дорослих як не справедливі, не виконує правил ввічливості, потребує нагадувань з боку дорослих, працю дорослих не поважає, порушує правила культури поведінки у спілкуванні з дорослими. Інформацію про правила поведінки у спілкуванні з дорослими сприймає неохоче. Правильно оцінює дії інших дітей у спілкуванні з дорослими спираючись на думку дорослого.

Низький рівень сформованості етичних інстанцій.

У дошкільника низький рівень сформованості етичних інстанцій. На недостатньому рівні розвинені соціально-значимі цінності – розуміння добра, та зла, справедливості. Дорослого дитина не сприймає як носія соціально-значимих

моральних цінностей. Соціально-комунікативна компетенція не сформована й відповідає стандарту якості освіти на 10 %. У старшого дошкільника спостерігається повна дисгармонія сформованої сукупності умінь, емоційного ставлення та його поведінкових реакцій. Потребує формування когнітивна, емоційно-вольова й поведінкова складова.

Дитина обізнана з елементарними соціальними та морально етичними нормами міжособистісних взаємин, при нагадуванні дорослого дотримується, а іноді ігнорує їх під час спілкування. Без нагадувань дорослих не використовує ввічливі слова, у спілкуванні дитині важко узгоджувати свої дії, поведінку з дорослими, не завжди усвідомлює своє місце в соціальному середовищі, мають місце прояви вередування, впертості, агресивної поведінки, використання забороненої лексики. Вміє співпереживати, співчувати, допомагати дорослим, обирає відповідні способи спілкування з дорослими в різних життєвих ситуаціях лише завдяки нагадуванням дорослих, але іноді мають місце прояви ігнорування вказівок дорослих. Не завжди адекватно сприймає зауваження дорослих, сприймає зауваження дорослих як несправедливі, не виконує правил ввічливості, потребує нагадувань з боку дорослих, працю дорослих не поважає, порушує правила культури поведінки у спілкуванні з дорослими. Інформацію про правила поведінки у спілкуванні з дорослими не сприймає. Правильно оцінює дії інших дітей у спілкуванні з дорослими, але при цьому потребує допомоги з боку дорослих.

На підставі аналізу та першого етапу емпіричного дослідження проблеми представлено **висновки**. Результатом теоретичного аналізу проблеми стало уточнення дефініцій кваліметричного підходу до моніторингового визначення рівня сформованості етичних інстанцій у старших дошкільників. Здійснено психолого-педагогічний аналіз змісту соціально-комунікативної компетенції і компетентності дошкільників у сфері стосунків з дорослими. Виходячи з цього багаторівневого аналізу, розроблено методика для визначення особливостей сформованості етичних інстанцій у старших дошкільників порівняно з прийнятим стандартом БКДО України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крутій К.Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: Монографія. / К. Л. Крутій // – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД. – 2010. – 172 с.
2. Ануфрієва О.Л. Оцінка якості початкової освіти на основі кваліметричного підходу: /О. Л. Ануфрієва. Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 /Центр ІППО АПН України. – К., – 2000. – 18 с.

3. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо визначення рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку за допомогою кваліметричної моделі» від 06.11.2015 № 1/9 – 535 /Вихователь-методист дошкільного закладу № 11. – 2015. – С. 24 – 31.

4. Лукіна Т.О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика /Т. О. Лукіна // – К.: Вид. дім «Шкільний світ», Вид-во Л. Галіцина. – 2006. – 128 с.

5. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу: посібник / О.І. Ляшенко, Т.О. Лукіна, І.С. Булах, М.Р. Мруга // – К.: Пед. Думка. – 2012. – 160 с.

6. Савченко О.Я. Теоретичні підходи до визначення якості шкільної освіти / О.Я. Савченко // – Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С. 2 – 6.

7. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція) [Електронний ресурс]. Режим доступу: [mon.gov.ua > mages /files /kollegiy/ kollegiy 5. doc](http://mon.gov.ua/mages/files/kollegiy/kollegiy5.doc).

8. Богуш А.М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників /А. М. Богуш. // – Наука і освіта. – 1998. – N 1-2. – С. 17.

9. Изворска Д., Ангелова С., Непрерывное профессиональное обучение в ТУ-Габрово в рамках „Непрерывного образования”, /Д. Изворска, С. Ангелова // – Всеукраинская научно-практическая интернет конференция, Донецк. – 2012. – С. 44-50.

REFERENCES

1. Krutiy K.L. (2010) *Monitorynh yak suchasnyy zasib upravlinnya yakisty osvity v doshkil'nomu navchal'nomu zakladi: Monohrafiya. [Monitoring as a modern management tool quality of education in preschool educational institution: Monograph].* Zaporizhzhya. TOV «LIPS» LTD [in Ukrainian]

2. Anufriyeva O.L. (2000) *Otsinka yakosti pochatkovoyi osvity na osnovi kvalimetrychnoho pidkhodu. [Assessment of the quality of primary education on the basis of qualimetrychno approach].* Extended abstract of candidate's thesis. Kiev. [in Ukrainian]

3. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny (2015) «*Shchodo vyznachennya rivnya rozvytku dytyny starshoho doshkil'noho viku za dopomohoyu kvalimetrychnoyi modeli» vid 06.11.2015 # 1/9 – 535».* [To determine the level of development of child of preschool age with the help of qualitative models" from 06.11.2015 № 1/9 – 535] – Vykhovatel'-metodyst doshkil'noho zakladu - The teacher-methodologist of preschool. 11. (pp. 24 – 31). [in Ukrainian]

4. Lukina T.O. (2006) *Monitorynh yakosti osvity: teoriya i praktyka. [Monitoring the quality of education: theory and practice].* Vyd. dim «Shkil'nyy svit», Vyd-vo L. Halitsyna, Kiev. [in Ukrainian].

5. Lyashenko O.I., Lukina T.O., Bulakh I.Y., & Mruha M.R. (2012) *Metodyka i tekhnolohiyi otsinyuvannya diyal'nosti zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu: posibnyk. [Methodology and technology of evaluation of educational institutions: a Handbook].* Kiev. [in Ukrainian].

6. Savchenko O.Y. (2006) *Teoretychni pidkhody do vyznachennya yakosti shkil'noyi osvity. [Theoretical approaches to definition of quality of school education].* Shlyakh osvity – The path of education, 4, 2 – 6 [in Ukrainian].

7. Bazovyiy komponent doshkil'noyi osvity Ukrayiny (nova redaktsiya) [The basic component of preschool education (new edition)] [Elektronnyy resurs]. [Electronic resource]. Retrieved from Rezhym dostupu: mon. gov. ua > mages /files /kollegiy/ kollegiy 5. doc.

8. Bohush A.M. (1998) *Zmistova kharakterystyka vydiv movlennyevoyi kompetentsiyi doshkil'nykiv. [A meaningful description of the kinds of language competence of preschool children].* Nauka i osvita – Science and education, 1-2, 17. [in Ukrainian].

9. Yzvorska D., Anhelova S., (2012) *Nepreryvnoe professyonal'noe obuchenye v TU-Habrovo v ramkakh „Nepreryvnoho obrazovannya”, [Continuous professional training in TU-Gabrovo under "continuing education"].* Vseukrainskaya nauchno-praktycheskaya ynternet konferentsyya – All-Ukrainian scientific-practical Internet conference. (pp. 44-50). Donetsk. [in Russian].

УДК 372.011.31:373.2

**МИСТЕЦТВО ЗАПИТАНЬ І ВІДПОВІДЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
РЕФЛЕКСИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ ТА ДОРΟΣЛИХ**

І. Кондратець,

методист інформаційно-методичного центру управління освіти і науки

Новоград-Волинської міської ради

e-mail: inna-kondratec@ukr.net

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми формування у педагогів дошкільних навчальних закладів умінь і навиків запитувати. Розглянуто функції та типи запитань, завдання і педагогічні умови для побудови конструктивного діалогу. Представлено практичний матеріал для формування мистецтва запитань і відповідей у дітей та дорослих з огляду на розвиток рефлексивної культури.

Ключові слова: діалог, діалогічне мислення, запитання, відповіді, спілкування, рефлексивна культура, рефлексивний практикум, компетенції.